

**Konvencija par bērnu
tiesībām**

Izpl.:
VISPĀRĒJA

CRC/GC/2003/5
2003. GADA 27. NOVEMBRIS

Origināls: ANGLŪ VAL.

BĒRNU TIESĪBU KOMITEJA
Trīsdesmit ceturtnā sesija
no 2003. gada 19. septembra līdz 3. oktobrim

VISPĀRĒJAIS KOMENTĀRS NR. 5 (2003)

**Konvencijas par bērnu tiesībām vispārējie īstenošanas pasākumi
(4. un 42. pants un 44. panta 6. punkts)**

PRIEKŠVārds

Bērnu tiesību komiteja šo vispārējo komentāru ir sagatavojusi, lai izklāstītu dalībvalstu pienākumus izstrādāt to, ko tā nosaukusi par „vispārējiem īstenošanas pasākumiem”. Šīs koncepcijas dažādie aspekti ir samērā sarežģīti, un Komiteja uzsver, ka laika gaitā tā varētu sagatavot sīkākus vispārējos komentārus par atsevišķiem šīs koncepcijas aspektiem, lai tādējādi paplašinātu šo vispārējo komentāru. Tās Vispārējā komentārā Nr. 2 (2002) „Neatkarīgu valsts cilvēktiesību iestāžu loma attiecībā uz bērnu tiesību aizsardzību un veicināšanu” šī koncepcija jau ir aplūkota plašāk.

4. pants

„Dalībvalstis veic visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai īstenotu šajā konvencijā atzītās tiesības. Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis šādus pasākumus veic atbilstoši maksimālajiem to rīcībā esošajiem resursiem un, ja nepieciešams, saistībā ar starptautisko sadarbību.”

I. IEVADS

1. Ratificējot Konvenciju par bērnu tiesībām, attiecīgā valsts saskaņā ar starptautiskajām tiesībām uzņemas pienākumu to īstenot. Konvencijas īstenošana ir process, kurā dalībvalstis veic pasākumus, lai nodrošinātu to, ka visiem bērniem, kuri ir tās jurisdikcijā, ir visas

Konvencijā paredzētās tiesības.¹ Konvencijas 4. pants nosaka to, ka dalībvalstis veic „visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus”, lai īstenotu tajā atzītās tiesības. Lai gan Konvencijā paredzētos pienākumus uzņemas valsts, tomēr tās uzdevumā attiecībā uz Konvencijas īstenošanu, proti, īstenojot bērnu cilvēktiesības, ir jāiesaistās visiem sabiedrības sektoriem un, protams, arī pašiem bērniem. Ir ārkārtīgi svarīgi nodrošināt to, lai visi valsts tiesību akti būtu pilnībā saderīgi ar Konvenciju un lai Konvencijas principus un noteikumus varētu tieši un pareizi piemērot. Turklāt Bērnu tiesību komiteja ir apkopojusi plašu pasākumu loku, kurus nepieciešams veikt, lai panāktu Konvencijas efektīvu īstenošanu, un kuri cita starpā ietver īpašu struktūru un uzraudzības līdzekļu izveidi un izglītošanas un citu pasākumu veikšanu visos līmeņos valsts pārvaldes iestādēs, parlamentos un tiesu iestādēs.²

2. Periodiski izskatot Konvencijā paredzētos dalībvalstu ziņojumus, Komiteja īpašu uzmanību pievērš tam, ko tā nosaukusi par „vispārējiem īstenošanas pasākumiem”. Savos noslēguma secinājumos, ko tā publicē pēc minēto ziņojumu izskatīšanas, Komiteja sniedz konkrētus ieteikumus attiecībā uz vispārējiem pasākumiem. Tā vēlas, lai attiecīgā dalībvalsts savā nākamajā periodiskajā ziņojumā aprakstītu pasākumus, ko tā veikusi saistībā ar šiem ieteikumiem. Komitejas norādījumos par ziņojumu sniegšanu Konvencijas panti ir iedalīti vairākās grupās,³ no kurām pirmā grupa ir „vispārēji īstenošanas pasākumi”, un 4. pantu iekļauj vienā grupā ar 42. pantu (pienākums par Konvencijas saturu plaši informēt gan bērnus, gan pieaugušos; sk. šī komentāra 66. punktu) un 44. panta 6. punktu (pienākums padarīt ziņojumus plaši pieejamus attiecīgajā valstī; sk. šī komentāra 71. punktu).

3. Papildus jau minētajiem pantiem citi vispārēji īstenošanas pienākumi ir paredzēti 2. pantā: „Dalībvalstis ievēro un nodrošina visas šajā konvencijā paredzētās tiesības katram bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas...”.

4. Arī 3. panta 2. punkts nosaka to, ka „Dalībvalstis apņemas nodrošināt bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu saskaņā ar likumu par bērnu atbildīgo personu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā piemēro visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos līdzekļus”.

5. Starptautiskajos tiesību aktos, kas attiecas uz cilvēktiesībām, ir Konvencijas 4. pantam līdzīgi panti, kuri nosaka vispārējus īstenošanas pienākumus, piemēram, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2. pants un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. pants. Cilvēktiesību komiteja un Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja attiecībā uz minētajiem pantiem ir pieņēmušas vispārējos komentārus, kas ir jāuzskata par šī vispārējā komentāra papildinājumu un uz ko šajā komentārā ir iekļautas atsaucēs.⁴

¹ Komiteja dalībvalstīm atgādina, ka saskaņā ar Konvencijā ievietoto definīciju bērns ir „ikviens cilvēks līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, ja saskaņā ar likumu, kas piemērojams attiecīgajam bērnam, viņš nekļūst pilngadīgs agrāk” (1. pants).

² 1999. gadā Bērnu tiesību komiteja rīkoja divu dienu semināru, lai atzīmētu desmito gadskārtu kopš Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja pieņēmusi Konvenciju par bērnu tiesībām. Šajā seminārā galvenā uzmanība tika veltīta vispārējiem īstenošanas pasākumiem, un pēc šī semināra Komiteja pieņēma sīki izstrādātus secinājumus un ieteikumus (sk. *CRC/C/90*, 291. punkts).

³ Vispārējie norādījumi par formu un saturu sākotnējiem ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāsniedz saskaņā ar Konvencijas 44. panta 1. punkta a) apakšpunktu, *CRC/C/5*, 1991. gada 15. oktobris; Vispārējie norādījumi par formu un saturu periodiskajiem ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāsniedz saskaņā ar Konvencijas par bērnu tiesībām 44. panta 1. punkta b) apakšpunktu, *CRC/C/58*, 1996. gada 20. novembris.

⁴ Cilvēktiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 3 (trīspadsmitā sesija, 1981), 2. pants: *Īstenošana valsts līmenī*; Ekonomikas, sociālo un kultūras tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 3 (piektā sesija, 1990),

6. Konvencijas 4. pantā, kurā ir minēti dalībvalstu vispārējie īstenošanas pienākumi, tā otrajā teikumā tomēr ir paredzēta atšķirība starp pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām: „Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis šādus pasākumus veic atbilstoši maksimālajiem to rīcībā esošajiem resursiem un, ja nepieciešams, saistībā ar starptautisko sadarbību.” Nav tāda vienkārša vai autoritatīva principa, pēc kura šajās divās kategorijās varētu iedalīt cilvēktiesības vispār vai Konvencijā paredzētās tiesības. Komitejas norādījumos par ziņojumu sniegšanu 7., 8., 13.–17. pants un 37. panta a) apakšpunkts ir iekļauts sadaļā „Pilsoniskās tiesības un brīvības”, bet no konteksta izriet, ka tās nav vienīgās pilsoniskās un politiskās tiesības, kas paredzētas Konvencijā. Ir pilnīgi skaidrs, ka arī vairāki citi Konvencijas panti, tostarp 2., 3., 6. un 12. pants, paredz elementus, kas ir uzskatāmi par pilsoniskajām/politiskajām tiesībām, un tas liecina par visu cilvēktiesību savstarpējo atkarību un nedalāmību. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību izmantošana ir nesaraucjami saistīta ar pilsonisko un politisko tiesību izmantošanu. Kā minēts šī komentāra 25. punktā, Komiteja uzskata, ka tiesas aizsardzība pienākas gan ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, gan pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.

7. Konvencijas 4. panta otrais teikums atspoguļo reālistiski atzītu faktu, ka finanšu vai cita veida resursu trūkums var kavēt ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību pilnīgu īstenošanu dažās valstīs; tāpēc tiek ieviesta šādu tiesību „pakāpeniskas īstenošanas” koncepcija: Valstīm jāspēj pierādīt, ka tās Konvenciju ir īstenojušas „atbilstoši maksimālajiem to rīcībā esošajiem resursiem” un, ja nepieciešams, ir centušās īstenot starptautisko sadarbību. Ratificējot Konvenciju, valstis uzņemas ne vien pienākumu to īstenot savā teritorijā, bet arī pienākumu ar starptautiskās sadarbības palīdzību veicināt tās īstenošanu visā pasaulē (sk. šī komentāra 60. punktu).

8. Konvencijas 4. panta otrā teikuma formulējums ir līdzīgs tam, kas izmantots Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, un Komiteja pilnībā pievienojas Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas norādītajam, ka „pat tad, ja pieejamie resursi ir acīmredzami nepietiekami, konkrētajai dalībvalstij saglabājas pienākums censties nodrošināt, lai pastāvošajos apstākļos tiktu pēc iespējas plašāk īstenotas attiecīgās tiesības ...”⁵. Neatkarīgi no to ekonomiskajiem apstākļiem dalībvalstīm ir jāveic visi iespējamie pasākumi, kas nodrošina bērnu tiesību īstenošanu, īpašu uzmanību pievēršot vismazāk aizsargātajām grupām.

9. Vispārējie īstenošanas pasākumi, kurus Komiteja apkopojusi un aprakstījusi šajā vispārējā komentārā, ir paredzēti, lai veicinātu to, ka visi bērni var pilnībā izmantot visas Konvencijā paredzētās tiesības, un to var panākt ar normatīvajiem pasākumiem, koordinācijas un uzraudzības struktūru – gan valsts pārvaldes, gan neatkarīgu – izveidi, visaptverošu datu vākšanu, informētības palielināšanu, izglītošanu un atbilstošu stratēģiju, dienestu un programmu izstrādi un īstenošanu. Viens no pozitīvajiem rezultātiem, ko devusi Konvencijas pieņemšana un gandrīz vispārēja ratificēšana, ir tas, ka valstīs ir attīstījušās daudzas un dažādas organizācijas, struktūras un darbības, kuru uzmanības centrā ir bērni un kuras ir pielāgotas viņu vajadzībām, – bērnu tiesību struktūrvienības valstu visaugstākajās pārvaldes

Dalībvalstu pienākumi (pielikuma 2. panta 1. punkts); arī Vispārējais komentārs Nr. 9 (deviņpadsmitā sesija, 1998), *Pielikuma piemērošana valsts līmenī*, kurā plašāk izstrādāti daži aspekti, kas minēti Vispārējā komentārā Nr. 3. Līguma struktūru sniegto vispārējo komentāru un ieteikumu apkopojumu regulāri publicē Augstā cilvēktiesību komisāra birojs (HRI/GEN/1/Rev.6).

⁵ Vispārējais komentārs Nr. 3, HRI/GEN/1/Rev.6, 11. punkts, 16. lpp.

iestādēs, bērnu lietu ministrijas, ministru komitejas, kas nodarbojas ar bērnu jautājumiem, parlamentu komitejas, mehānismi, kas analizē dažādu pasākumu ietekmi uz bērniem, bērniem paredzēti budžeta līdzekļi un ziņojumi par „bērnu tiesību stāvokli”, VNO koalīcijas, kas nodarbojas ar bērnu tiesību aizsardzību, bērnu tiesībsargi un bērnu tiesību komisāri, utt.

10. Lai gan dažkārt var šķist, ka tie lielākoties ir virspusēji pasākumi, tomēr tas, ka šādi pasākumi ir veikti, vismaz liecina par to, ka ir mainījušies uzskati par bērnu vietu sabiedrībā, ka ir radusies vēlme bērniem piešķirt augstāku prioritāti valsts politikā un ka ir palielinājusies informētība par valsts iestāžu rīcības ietekmi uz bērniem un viņu cilvēktiesībām.

11. Komiteja uzsver, ka Konvencijas kontekstā valstīm par savu uzdevumu jāuzskata konkrētu juridisku pienākumu izpilde attiecībā pret ikvienu bērnu. Bērnu cilvēktiesību īstenošanu nedrīkst uzskatīt par labdarības aktu, ar kuru bērniem tiek piešķirti noteikti labumi.

12. Lai pilnībā un efektīvi īstenotu Konvenciju, visās valsts pārvaldes iestādēs, parlamentos un tiesu iestādēs ir jāattīsta bērnu tiesību perspektīva, it īpaši – ņemot vērā turpmāk minētos Konvencijas pantus, kurus Komiteja atzinusi par vispārējiem principiem:

2. pants: dalībvalstu pienākums ievērot un nodrošināt visas šajā konvencijā paredzētās tiesības katram bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas. Šis pienākums, kas aizliedz diskrimināciju, liek valstīm aktīvi noteikt tos bērnus un bērnu grupas, kuru tiesību atzīšanai un īstenošanai var būt nepieciešami īpaši pasākumi. Piemēram, Komiteja jo īpaši uzsver nepieciešamību vākt pa grupām iedalītus datus, lai tādējādi varētu konstatēt diskriminācijas vai iespējamās diskriminācijas gadījumus. Lai risinātu ar diskrimināciju saistītos jautājumus, var nākties ieviest izmaiņas normatīvajos aktos, pārvaldes sistēmā un resursu sadalē, kā arī veikt izglītojošus pasākumus, lai izmainītu cilvēku attieksmi. Ir jāuzsver, ka diskriminācijas aizlieguma piemērošana jeb dažādo tiesību vienāda pieejamība nenozīmē, ka pret visiem jābūt identiskai attieksmei. Vienā no Cilvēktiesību komitejas vispārējiem komentāriem ir uzsvērts, ka ir svarīgi veikt īpašus pasākumus, lai mazinātu vai izskaustu apstākļus, kas var izraisīt diskrimināciju.⁶

3. panta 1. punkts: visās darbībās attiecībā uz bērniem pirmkārt jāņem vērā bērnu intereses. Šis pants attiecas uz darbībām, ko veic „valsts iestādes vai privātiestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdošanas struktūras”. Šis princips prasa veikt aktīvus pasākumus visās valsts pārvaldes iestādēs, parlamentos un tiesu iestādēs. Ikvienai likumdošanas, administratīvajai vai tiesas struktūrai vai institūcijai ir jāpiemēro bērnu interešu princips, sistemātiski ņemot vērā to, kā šo struktūru vai institūciju lēmumi un darbības – piemēram, ierosināts vai spēkā esošs tiesību akts vai politika vai administratīvs pasākums, vai tiesas nolēmums, tostarp visi tie akti, kuri neattiecas tieši uz bērniem, – ietekmē vai ietekmēs bērnus.

6. pants: bērna neatņemamās tiesības uz dzīvību un dalībvalstu pienākums maksimāli nodrošināt bērna izdzīvošanu un attīstību. Komiteja vēlas, lai valstis vārdu „attīstība” interpretētu tā plašākajā nozīmē kā visaptverošu jēdzienu, kas ietver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību. Īstenošanas pasākumiem jābūt vērīgiem uz to, lai panāktu visu bērnu optimālu attīstību.

12. pants: bērna tiesības paust savus uzskatus „visos jautājumos, kas skar bērnu”, un pienākums šos uzskatus pienācīgi ņemt vērā. Šis princips, kas uzsver nozīmi,

⁶ Cilvēktiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 18 (1989), *HRI/GEN/I/Rev.6*, 147. un turpmākās lpp.

kāda ir bērnam kā aktīvam savu tiesību veicināšanas, aizsardzības un uzraudzības procesa dalībniekam, attiecas arī uz visiem pasākumiem, ko valstis veic, lai īstenotu Konvenciju.

Bērnu iesaistīšana valstu lēmumu pieņemšanas procesos ir pozitīvs uzdevums, un Komiteja konstatē, ka valstis to uzņemas arvien vairāk. Tā kā tikai nedaudz valstu ir vēlēšanu tiesību vecumu samazinājušas zem 18 gadiem, ir vēl jo vairāk nepieciešams nodrošināt to, lai to bērnu viedokļus, kuriem vēl nav vēlēšanu tiesību, ievērotu valsts pārvaldes iestādes un parlamenti. Lai apspriešanās ar bērniem būtu efektīva, dokumenti un procesi ir jāpadara pieejamāki. Izlikties, ka bērni tiek „uzklausi”, ir relatīvi viegli, taču, lai viņu viedokļus pienācīgi ņemtu vērā, ir nepieciešamas reālas izmaiņas. Bērnu uzklausišanu nedrīkst uzskatīt par pašmērķi, bet tai jābūt līdzeklim, ar kuru valstis savu mijiedarbību ar bērniem un savu rīcību saistībā ar bērniem vēl vairāk pieskaņo bērnu tiesību īstenošanai.

Tādi vienreizēji vai regulāri pasākumi kā bērnu parlamenti var būt ļoti stimulējoši, un tie var palielināt vispārējo informētību. Taču 12. pants prasa veikt konsekvētus un pastāvīgus pasākumus. Iesaistot bērnus un ar viņiem apspriežoties, nedrīkst pieļaut, ka šis process ir tikai simbolisks, un ir jācenšas noteikt reprezentatīvus viedokļus. Tas, ka 12. panta 1. punktā ir uzsvērti „jautājumi, kas skar bērnu”, nozīmē, ka ir jānoskaidro konkrētu bērnu grupu viedokļi par konkrētiem jautājumiem, piemēram, par jautājumiem attiecībā uz nepilngadīgo tiesu sistēmas reformu ir jānoskaidro to bērnu viedoklis, kuri ar šo sistēmu ir saskārušies, bet par adopcijas tiesību aktiem vai politiku – adoptēto bērnu viedoklis vai to bērnu viedoklis, kuri dzīvo ģimenēs, kurās ir adoptēti bērni. Ir svarīgi, lai valsts iestādes ar bērniem izveidotu tiešu saikni un neizmantoju tikai nevalstisko organizāciju (NVO) vai cilvēktiesību institūciju starpniecību. Konvencijas darbības pirmajos gados NVO bija liela nozīme saistībā ar iniciatīvām, kas paredzēja bērnu iesaistīšanu, tomēr gan valsts iestāžu, gan bērnu interesēs ir izveidot nepieciešamos tiešos kontaktus.

II. ATRUNU PĀRSKATS

13. Savos norādījumos attiecībā uz ziņojumu sniegšanu par vispārējiem īstenošanas pasākumiem Komiteja sāk ar to, ka aicina dalībvalsti norādīt, vai tā uzskata, ka ir nepieciešams saglabāt tās izdarītās atrunas, ja tādas ir bijušas, vai arī ir paredzējusi tās atsaukt.⁷ Konvencijas dalībvalstīm ir tiesības izdarīt atrunas tad, kad to ratificē vai tai pievienojas (51. pants). Komitejas mērķi nodrošināt bērnu cilvēktiesību pilnīgu un beznosacījumu ievērošanu var sasniegt tikai tad, ja valstis atsauc savas atrunas. Izskatot ziņojumus, Komiteja konsekvēnti iesaka šādas atrunas pārskatīt un atsaukt. Ja valsts pēc atrunas pārskatīšanas nolemj to saglabāt, Komiteja pieprasa nākamajā periodiskajā ziņojumā iekļaut pilnīgu paskaidrojumu. Komiteja vērš dalībvalstu uzmanību uz to, ka Pasaules Cilvēktiesību konference ir aicinājusi atrunas pārskatīt un atsaukt.⁸

14. Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2. pantā „atruna” ir definēta kā „vienpusējs paziņojums, lai kā tas arī nebūtu formulēts vai nosaukts, kuru valsts izdara, parakstot, ratificējot, pieņemot vai apstiprinot kādu starptautisku nolīgumu vai tam pievienojoties, un ar kuru tā vēlas nepieļaut vai modificēt minētā nolīguma konkrētu

⁷ Vispārējie norādījumi par formu un saturu periodiskajiem ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāsniedz saskaņā ar Konvencijas par bērnu tiesībām 44. panta 1. punkta b) apakšpunktu, *CRC/C/58*, 1996. gada 20. novembris, 11. punkts.

⁸ Pasaules Cilvēktiesību konference, Vīne, 1993. gada 14.–25. jūnijs, „Vīnes Deklarācija un rīcības plāns”, *A/CONF.157/23*.

noteikumu juridisko spēku attiecībā uz to piemērošanu šai valstij”. Vīnes konvencijā ir teikts, ka valstīm ir tiesības, parakstot nolīgumu vai tam pievienojoties, izdarīt atrunu, ja vien „tā nav nesaderīga ar attiecīgā nolīguma mērķi un uzdevumu” (19. pants).

15. Konvencijas par bērnu tiesībām 51. panta 2. punkts ir formulēts šādi: „Nedrīkst izdarīt piebildumu [atrunu], kas nav savienojams ar šās konvencijas mērķiem un uzdevumiem.” Komiteja pauž nopietnas bažas par to, ka dažas valstis ir izdarījušas atrunas, kas ir 51. panta 2. punkta klajš pārkāpums, paziņojot, piemēram, ka Konvencijas ievērošana ir pakļauta valsts spēkā esošajai konstitūcijai vai tiesību aktiem, tostarp dažos gadījumos arī reliģiskām tiesībām. Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 27. pants nosaka: „līgumslēdzēja puse nevar atsaukties uz savu iekšējo tiesību aktu noteikumiem, lai attaisnotu nolīguma nepildīšanu”.

16. Komiteja piebilst, ka dažos gadījumos dalībvalstis ir iesniegušas oficiālus iebildumus pret šādām plašas nozīmes atrunām, ko izdarījušas citas valstis. Tā atzinīgi vērtē ikvienu darbību, kas veicina to, ka visas dalībvalstis pēc iespējas pilnīgāk ievēro Konvenciju.

III. CITU SVARĪGĀKO STARPTAUTISKO CIVĒKTIESĪBU DOKUMENTU RATIFIKĀCIJA

17. Izskatot vispārējos īstenošanas pasākumus un ņemot vērā cilvēktiesību nedalāmības un savstarpējās atkarības principu, Komiteja konsekventi aicina dalībvalstis, ja tās to vēl nav izdarījušas, ratificēt abus Konvencijas par bērnu tiesībām fakultatīvos protokolus (par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos un par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju) un sešus pārējos svarīgākos starptautiskos cilvēktiesību dokumentus. Dialogā ar dalībvalstīm Komiteja bieži vien tās aicina apsvērt citu atbilstošu starptautisko dokumentu ratificēšanu. Šim vispārējam komentāram ir pievienots saraksts, kurā iekļauti daži no šiem dokumentiem un kuru Komiteja laiku pa laikam papildinās.

IV. NORMATĪVIE PASĀKUMI

18. Komiteja uzskata, ka viens no pienākumiem ir vispusīgi pārskatīt visus valsts tiesību aktus un attiecīgos administratīvos noteikumus, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību Konvencijai. Tās pieredze, kas gūta, izskatot ne vien pirmos, bet pašlaik jau arī otros un trešos Konvencijā paredzētos ziņojumus, liecina, ka pārskatīšanas process dalībvalstīs lielākajā daļā gadījumu ir uzsākts, bet ka tam tomēr jābūt stingrākam. Šajā pārskatīšanas procesā ir jāapsver ne vien katrs Konvencijas pants atsevišķi, bet arī kopumā, tādējādi atzīstot cilvēktiesību savstarpējo atkarību un nedalāmību. Pārskatīšanai jābūt pastāvīgam, nevis vienreizējam procesam, un ir jāpārskata gan ierosinātie, gan arī spēkā esošie tiesību akti. Turklāt, lai gan ir svarīgi, ka šis pārskatīšanas process tiek iekļauts visu attiecīgo ministriju mehānismos, ir arī vēlams, lai notiktu neatkarīga pārskatīšana, ko veic, piemēram, parlamenti (parlamentārās komitejas un uzklauššana), valstu cilvēktiesību institūcijas, NVO, akadēmiskie darbinieki, attiecīgie bērni un jaunieši un citi.

19. Dalībvalstīm ir ar visiem atbilstošajiem līdzekļiem jānodrošina tas, lai Konvencijas noteikumi būtu iekļauti to iekšējā tiesību sistēmā. Daudzās dalībvalstīs tas joprojām ir neizpildīts uzdevums. Īpaši svarīgi ir precizēt to, cik plaši Konvencija ir piemērojama tajās valstīs, kurās ir spēkā „tiešās piemērošanas” princips, un tajās valstīs, kurās ir pasludināts, ka Konvencijai ir „konstitucionāls statuss”, vai kurās tā ir iekļauta valsts iekšējā tiesību sistēmā.

20. Komiteja atzinīgi vērtē Konvencijas iekļaušanu valsts iekšējā tiesību sistēmā, kas ir parastais veids, kādā dažās, bet ne visās valstīs īsteno starptautiskos cilvēktiesību dokumentus. Iekļaušanai ir jānozīmē tas, ka uz Konvencijas noteikumiem var tieši atsaukties tiesās un ka tos var piemērot valsts iestādes, kā arī tas, ka Konvencijai ir prioritāte gadījumos, kad rodas kolīzija ar iekšējiem tiesību aktiem vai parasto praksi. Iekļaušana pati par sevi nenovērš nepieciešamību nodrošināt to, lai visi valsts iekšējie tiesību akti, tostarp visi vietējie akti vai paražu tiesības, būtu saderīgi ar Konvenciju. Jebkādu juridisku kolīziju gadījumā, ņemot vērā Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām, prioritāte vienmēr ir jādod Konvencijai. Gadījumos, kad valsts pilnvaras pieņem normatīvos aktus deleģē federālām reģionālajām vai teritoriālajām pārvaldes iestādēm, tai ir arī jānosaka, ka šīm sekundārajām pārvaldes iestādēm normatīvie akti ir jāpieņem, ievērojot Konvencijas noteikumus, un ir jānodrošina tās reāla īstenošana (sk. šī komentāra 40. un turpmākos punktus).

21. Dažas valstis ir Komitejai norādījušas, ka ar to, ka konstitūcijā tiek iekļautas „ikviena” tiesību garantijas, ir pietiekami, lai nodrošinātu arī bērnu tiesību ievērošanu. Šādā gadījumā ir jānoskaidro, vai attiecīgās tiesības bērniem ir tiešām nodrošinātas un vai uz tām var tieši atsaukties valsts tiesu iestādēs. Komisija atzinīgi vērtē to, ka valstu konstitūcijās tiek iekļautas sadaļas par bērnu tiesībām, kurās ir atspoguļoti Konvencijas galvenie principi, – tas palīdz uzsvērt Konvencijas galveno domu, proti, to, ka bērniem tāpat kā pieaugušajiem ir cilvēktiesības. Taču šādu sadaļu iekļaušana automātiski nenodrošina bērnu tiesību ievērošanu. Lai veicinātu šo tiesību pilnīgu īstenošanu, tostarp attiecīgos gadījumos to, ka šīs tiesības var izmantot paši bērni, var būt nepieciešams pieņemt papildu tiesību aktus un veikt citus pasākumus.

22. Komiteja jo īpaši uzsver to, cik svarīgi ir nodrošināt, lai valstu iekšējie tiesību akti atspoguļotu Konvencijā minētos vispārējos principus (2., 3., 6. un 12. pants (sk. šī komentāra 12. punktu)). Komiteja atzinīgi vērtē to, ka tiek izstrādāti konsolidēti bērnu tiesību kodeksi, kas var izcelt un uzsvērt Konvencijā minētos principus. Tomēr Komiteja uzsver, ka svarīgi ir arī tas, lai visi „nozaru” tiesību akti (par izglītību, veselību, tieslietām utt.) konsekventi atspoguļotu Konvencijas principus un normas.

23. Saskaņā ar Konvencijas 41. pantu Komiteja aicina visas dalībvalstis pieņemt un savā teritorijā piemērot tādus tiesību aktu noteikumus, kas bērnu tiesību ievērošanu veicinātu vairāk nekā Konvencijā iekļautie noteikumi. Komiteja uzsver, ka pārējie starptautiskie cilvēktiesību dokumenti attiecas uz visām personām, kas ir jaunākas par 18 gadiem.

V. TIESĪBU AIZSARDZĪBA TIESĀ

24. Lai tiesībām būtu kaut kāda jēga, ir jābūt pieejamiem efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ko var izmantot tiesību pārkāpumu gadījumos. Šī prasība ir netieši paredzēta Konvencijā un tiek konsekventi minēta pārējos sešos svarīgākajos starptautiskajos cilvēktiesību nolīgumos. Bērnu īpašais stāvoklis, kas ir saistīts ar noteiktu atkarību, viņiem rada reālas grūtības attiecībā uz tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanu viņu tiesību pārkāpumu gadījumos. Tāpēc valstīm ir jāpievērš īpaša uzmanība tam, lai nodrošinātu, ka bērniem un viņu pārstāvjiem ir pieejamas efektīvas un bērnu vajadzībām pielāgotas procedūras. Tām jāietver bērniem pieejamas informācijas sniegšana, konsultēšana, aizstāvība, tostarp atbalsts paš aizstāvībai, un neatkarīgu sūdzības iesniegšanas procedūru un tiesu pieejamība ar nepieciešamo juridisko un cita veida palīdzību. Gadījumos, kad tiek konstatēti tiesību pārkāpumi, jābūt atbilstošam tiesību atjaunošanas, tostarp kompensāciju, mehānismam un, ja nepieciešams, pasākumiem, kas veicina fizisko un psiholoģisko atveseļošanu, rehabilitāciju un reintegrāciju, kā noteikts 39. pantā.

25. Kā minēts šī komentāra 6. punktā, Komiteja uzsver, ka tiesas aizsardzība pienākas gan ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, gan pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Ir svarīgi valstu iekšējos tiesību aktos attiecīgās tiesības izklāstīt pietiekami precīzi, lai tādējādi nodrošinātu, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas pieejami tiesību neievērošanas gadījumos, ir efektīvi.

VI. ADMINISTRATĪVIE UN CITI PASĀKUMI

26. Komiteja nevar sīki noteikt pasākumus, kurus ikviena dalībvalsts uzskatīs par atbilstošiem Konvencijas efektīvas īstenošanas nodrošināšanai. Taču, pamatojoties uz pirmās desmitgades pieredzi, kas gūta, izskatot dalībvalstu ziņojumus, un uz pastāvīgo dialogu ar valdībām un Apvienoto Nāciju Organizāciju, un ar ANO saistītām aģentūrām, NVO un citām kompetentām struktūrām, tā var valstīm sniegt dažus svarīgākos ieteikumus.

27. Komiteja uzskata, ka Konvencijas efektīvai īstenošanai ir nepieciešama uzskatāma starpsektoru koordinācija, lai bērnu tiesības tiktu atzītas un īstenotas visā valsts pārvaldes mehānismā, starp dažādiem valsts pārvaldes līmeņiem un starp valsts pārvaldi un pilsonisko sabiedrību, tostarp arī pašiem bērniem un jauniešiem. Nav šaubu, ka daudzas ministrijas un citas valsts pārvaldes vai ar to saistītas struktūras ietekmē bērnu dzīvi un to, kā viņi īsteno savas tiesības. Tikai dažas ministrijas, ja tādas vispār ir, neietekmē bērnu dzīvi ne tiešā, ne netiešā veidā. Ir nepieciešama stingra īstenošanas uzraudzība, un tai jābūt gan daļai no visiem valsts pārvaldes procesa līmeņiem, gan arī neatkarīgai uzraudzībai, ko veic valsts cilvēktiesību institūcijas, NVO un citi.

A. Visaptverošas valsts stratēģijas izstrāde, kuras pamatā ir Konvencija

28. Ja valsts pārvalde gan kopumā, gan visos tās līmeņos vēlas veicināt un ievērot bērnu tiesības, tad tai ir jāstrādā, pamatojoties uz vienojošas, visaptverošas un uz tiesībām balstītas valsts stratēģijas, kuras pamatā ir Konvencija.

29. Komiteja iesaka bērnu tiesību jomā izstrādāt visaptverošu valsts stratēģiju vai valsts rīcības plānu, kas izveidots, pamatojoties uz Konvenciju. Komiteja vēlas, lai dalībvalstis, kad tās izstrādā un/vai pārskata savu stratēģiju, ņemtu vērā ieteikumus, kas iekļauti tās noslēguma secinājumos par to periodiskajiem ziņojumiem. Lai šāda stratēģija būtu efektīva, tai jābūt saistītai ar visu bērnu stāvokli un ar visām Konvencijā paredzētajām tiesībām. Tā ir jāizstrādā, izmantojot konsultāciju procesu, tostarp apspriežoties ar bērniem un jauniešiem, un tiem, kas kopā ar viņiem dzīvo un ar viņiem strādā. Kā jau minēts iepriekš (12. punkts), lai apspriešanās ar bērniem būtu efektīva, ir nepieciešami īpaši bērniem pielāgoti materiāli un procesi – tas nenozīmē tikai to vien, ka bērniem tiek padarīti pieejami pieaugušo procesi.

30. Īpaša uzmanība jāveltī kritisko un neaizsargāto bērnu grupu noteikšanai un prioritātes piešķiršanai šādiem bērniem. Konvencijā paredzētais diskriminācijas aizlieguma princips nosaka to, ka visas Konvencijā garantētās tiesības ir jāatzīst attiecībā uz visiem bērniem, kas ir konkrētas dalībvalsts jurisdikcijā. Kā jau minēts iepriekš (12. punkts), diskriminācijas aizlieguma princips neliedz veikt īpašus pasākumus, lai mazinātu diskrimināciju.

31. Lai stratēģija būtu autoritatīva, tā ir jāapstiprina visaugstākajā valsts pārvaldes līmenī. Tā ir arī jāsaista ar valsts attīstības plānošanu un jāiekļauj valsts budžeta izstrādes procesā – pretējā gadījumā stratēģija var palikt novārtā ārpus galvenajiem lēmumu pieņemšanas procesiem.

32. Stratēģija nedrīkst būt tikai labu ieceru saraksts vien, bet tajā ir jābūt aprakstītam noturīgam bērnu tiesību īstenošanas procesam visā valstī, tai jābūt kaut kam vairāk, nevis tikai politiskiem un principiāliem paziņojumiem, tai ir jānosaka reāli un sasniedzami mērķi attiecībā uz visām ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām un pilsoniskajām un politiskajām tiesībām visiem bērniem. Visaptverošo valsts stratēģiju var izstrādāt valsts sektoru rīcības plānos, piemēram, izglītības un veselības sektoram, nosakot konkrētus mērķis, mērķtiecīgus īstenošanas pasākumus un finanšu un cilvēku resursu sadalījumu. Stratēģijā ir katrā ziņā jānosaka prioritātes, bet tā nedrīkst atstāt novārtā vai jebkādā veidā mazināt pienākumus, kurus dalībvalstis uzņēmušas saskaņā ar Konvenciju. Jānodrošina, lai stratēģijai būtu paredzēti atbilstoši resursi – gan cilvēkresursi, gan finansiālie līdzekļi.

33. Valsts stratēģijas izstrāde nav vienā reizē paveicams uzdevums. Pēc stratēģijas izstrādes tā ir plaši jāizplata visos valsts pārvaldes līmeņos un plašākā sabiedrībā, tostarp jādara zināma bērniem (pārveidojot bērniem pielāgotās versijās, kā arī atbilstošajās valodās un formātos). Stratēģijā jāparedz uzraudzības un pastāvīgas pārskatīšanas pasākumi, kā arī regulāra atjaunināšana un periodiski ziņojumi parlamentam un plašakai sabiedrībai.

34. „Valstu rīcības plāni”, kurus valstis tika aicinātas izstrādāt pēc pirmā Pasaules Bērnu samita, kas notika 1990. gadā, attiecās uz konkrētajām saistībām, kuras uzņēmās nācijas, kas piedalījās samitā.⁹ Savukārt 1993. gadā Vīnes Deklarācijā un rīcības programmā, ko pieņēma Pasaules Cilvēktiesību konference, valstis tika aicinātas Konvenciju par bērnu tiesībām iekļaut savos cilvēktiesību rīcības plānos.¹⁰

35. Arī noslēguma dokumentā, ko pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas ārkārtas sesija par bērnu jautājumiem, kura notika 2002. gadā, valstīm tiek noteiktas saistības „steidzami, vēlams līdz 2003. gada beigām, izstrādāt vai pastiprināt izmērojamus valsts un attiecīgā gadījumā reģionālos rīcības plānus ar konkrētiem mērķiem un uzdevumiem, paredzot noteiktus termiņus un pamatojoties uz šo rīcības plānu ...”.¹¹ Komiteja atzinīgi vērtē saistības, kuras valstis uzņēmušas, lai īstenotu mērķus un uzdevumus, kuri noteikti ārkārtas sesijā par bērnu jautājumiem un izklāstīti noslēguma dokumentā „Bērniem piemērota pasaule”. Taču Komiteja uzsver, ka konkrētu saistību uzņemšanās pasaules mēroga sanāksmēs nekādā veidā nemazina juridiskos pienākumus, kurus dalībvalstīm uzliek Konvencija. Tāpat arī konkrētu rīcības plānu sagatavošana saskaņā ar ārkārtas sesijas noslēguma dokumentu nemazina nepieciešamību izstrādāt visaptverošu Konvencijas īstenošanas stratēģiju. Pasākumi, kurus valstis veic saistībā ar 2002. gada ārkārtas sesiju un citām attiecīgajām pasaules mēroga konferencēm, tām ir jāiekļauj vispārējā Konvencijas īstenošanas stratēģijā kopumā.

36. Minētais noslēguma dokuments arī aicina dalībvalstis „izskatīt iespēju savos ziņojumos Bērnu tiesību komitejai iekļaut informāciju par pasākumiem, kas veikti, un rezultātiem, kas sasniegti, īstenojot šo rīcības plānu”.¹² Komisija šo ierosinājumu atbalsta – tā ir apņēmusies uzraudzīt progresu attiecībā uz to saistību izpildi, kuras valstis uzņēmas

⁹ Pasaules Bērnu samits, „Pasaules Deklarācija par bērnu izdzīvošanu, aizsardzību un attīstību un rīcības plāns Pasaules Deklarācijas par bērnu izdzīvošanu, aizsardzību un attīstību īstenošanai 90. gados”, *CF/WSC/1990/WS-001*, Apvienoto Nāciju Organizācija, Ņujorka, 1990. gada 30. septembris.

¹⁰ Pasaules Cilvēktiesību konference, Vīne, 1993. gada 14.–25. jūnijs, „Vīnes Deklarācija un rīcības plāns”, *A/CONF.157/23*.

¹¹ *Bērniem piemērota pasaule*, Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas ārkārtas sesijas par bērnu jautājumiem noslēguma dokuments, 2002. gads, 59. punkts.

¹² *Ibid.*, 61. punkta a) apakšpunkts.

ārkārtas sesijā, un sniegs turpmākas norādes savos pārskatītajos norādījumos par Konvencijā paredzēto periodisko ziņojumu sniegšanu.

B. Bērnu tiesību īstenošanas koordinācija

37. Izskatot dalībvalstu ziņojumus, Komiteja gandrīz vienmēr ir konstatējusi nepieciešamību mudināt dalībvalstis pastiprināt koordināciju, lai nodrošinātu Konvencijas efektīvu īstenošanu: pastiprināt koordināciju starp valdības ministrijām, starp dažādajām provincēm un reģioniem, starp centrālajām valsts pārvaldes iestādēm un citiem valsts pārvaldes līmeņiem un starp valdību un pilsonisko sabiedrību. Šīs koordinācijas mērķis ir nodrošināt to, lai attiecībā uz visiem bērniem, kuri ir konkrētās valsts jurisdikcijā, tiktu ievēroti visi Konvencijas principi un normas; nodrošināt, lai saistības, kuras valstis uzņemas, ratificējot Konvenciju vai tai pievienojoties, atzītu ne vien lielās ministrijas, kurām ir būtiska ietekme uz bērniem, – izglītības, veselības, labklājības un citas –, bet visas valdības struktūrvienības, tostarp, piemēram, finanšu, plānošanas, nodarbinātības un aizsardzības ministrijas, turklāt visos līmeņos.

38. Komiteja uzskata, ka tai kā ar nolīgumu izveidotai struktūrai nebūtu jācenšas noteikt sīki izstrādātus pasākumus, kas būtu piemēroti ļoti dažādajām pārvaldes sistēmām katrā no dalībvalstīm. Ir daudz oficiālu un neoficiālu veidu, kā nodrošināt efektīvu koordināciju, piemēram, ministru un starpministriju komitejas bērnu jautājumos. Komisija ierosina, ka dalībvalstīm, ja tās to vēl nav izdarījušas, vajadzētu pārskatīt valsts pārvaldes mehānismu no Konvencijas īstenošanas viedokļa, it īpaši – ņemot vērā tos četrus pantus, kuros ir minēti vispārējie principi (sk. šī komentāra 12. punktu).

39. Daudzas dalībvalstis ir sekmīgi izveidojušas īpašu departamentu vai nodaļu pašā valdības centrā, dažreiz prezidenta vai premjerministra, vai ministru kabineta birojā, uzdodot šim departamentam vai nodaļai koordinēt bērnu tiesību politikas īstenošanu. Kā minēts iepriekš, bērnu dzīvi ietekmē būtībā visu valdības ministriju darbība. Atbildību par visiem ar bērniem saistītajiem dienestiem uzlikt vienai ministrijai praktiski nav iespējams, un tas jebkurā gadījumā radītu risku, ka ar bērniem saistītie jautājumi valsts pārvaldes struktūrā tiktu marginalizēti. Taču īpaša nodaļa, ja tai tiek piešķirta augsta līmeņa autoritāte – ja tā ir pakļauta, piemēram, tieši premjerministram, prezidentam vai ministru kabineta bērnu jautājumu komitejai –, var veicināt gan vispārējā mērķa sasniegšanu, proti, padarīt ar bērniem saistītos jautājumus daudz uzskatāmākus valdībā, gan koordināciju, kas nepieciešama, lai nodrošinātu bērnu tiesību ievērošanu visās valdības ministrijās un visos valsts pārvaldes līmeņos. Šādai nodaļai var uzticēt atbildību par visaptverošas bērnu stratēģijas izstrādi un tās īstenošanas uzraudzību, kā arī par to darbību koordināciju, kuras saistītas ar Konvencijā paredzēto ziņojumu sniegšanu.

C. Decentralizācija, federalizācija un deleģēšana

40. Komiteja ir konstatējusi, ka ir nepieciešams vērst daudz valstu uzmanību uz to, ka pilnvaru decentralizācija, sadalot un deleģējot valsts pārvaldes funkcijas, nekādā veidā nemazina attiecīgās dalībvalsts valdības atbildību pildīt savus pienākumus attiecībā uz visiem bērniem, kuri ir tās jurisdikcijā, neatkarīgi no valsts struktūras.

41. Komiteja atkārtoti uzsver, ka jebkādos apstākļos valsts, kas ratificējusi Konvenciju vai kas tai pievienojusies, paliek atbildīga par Konvencijas pilnīgu īstenošanu visās teritorijās, kuras ir tās jurisdikcijā. Jebkurā pilnvaru sadales procesā dalībvalstīm ir jānodrošina, lai iestādēm, kurām piešķirtas noteiktas pilnvaras, būtu finanšu, cilvēku un citi resursi, kas

nepieciešami, lai tās varētu efektīvi pildīt pienākumus attiecībā uz Konvencijas īstenošanu. Dalībvalstu valdībām ir jā saglabā pilnvaras, kas nepieciešamas, lai vietējām administrācijām vai pārvaldes iestādēm, kurām piešķirtas noteiktas pilnvaras, liktu pilnībā ievērot Konvenciju, un tām ir jāizveido pastāvīgi uzraudzības mehānismi, lai nodrošinātu to, ka Konvencija tiek ievērota un ka to bez diskriminācijas piemēro visiem bērniem, kuri ir tās jurisdikcijā. Turklāt ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka decentralizācija vai pilnvaru sadalīšana neizraisa bērnu diskrimināciju attiecībā uz to, kā viņi var īstenot savas tiesības dažādos reģionos.

D. Privatizācija

42. Pakalpojumu privatizācijas procesam var būt nopietna ietekme uz bērnu tiesību atzīšanu un īstenošanu. Komiteja savu 2002. gada vispārējo diskusiju dienu veltīja tēmai „privātais sektors kā pakalpojumu sniedzējs un tā loma bērnu tiesību īstenošanā”, precizējot, ka privātais sektors ietver uzņēmumus, NVO un citas privātas apvienības – gan peļņas, gan bezpeļņas. Pēc šīs vispārējo diskusiju dienas Komiteja pieņēma sīki izstrādātus ieteikumus, uz kuriem tā vērš dalībvalstu uzmanību.¹³

43. Komiteja uzsver, ka Konvencijas dalībvalstīm ir juridisks pienākums ievērot Konvencijā paredzētās bērnu tiesības un nodrošināt to īstenošanu, un tas ietver arī pienākumu nodrošināt to, lai valsts sektoram nepiederošo pakalpojumu sniedzēju darbība atbilstu Konvencijas noteikumiem, tādējādi radot šādiem dalībniekiem netiešus pienākumus.

44. Komiteja uzsver – tas, ka privātajam sektoram tiek uzticēta pakalpojumu sniegšana, iestāžu vadība utt., nekādā veidā nemazina valsts pienākumu nodrošināt, lai attiecībā uz visiem bērniem, kas ir tās jurisdikcijā, tiktu pilnībā atzītas un īstenotas visas Konvencijā paredzētās tiesības (2. panta 1. punkts un 3. panta 2. punkts). Konvencijas 3. panta 1. punktā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātiestādes, pirmkārt jāņem vērā bērnu intereses. Konvencijas 3. panta 3. punkts prasa, lai kompetentās struktūras (struktūras ar atbilstošu juridisko kompetenci) pieņemtu atbilstošas normas it īpaši veselības aizsardzības jomā un attiecībā uz personāla skaitu un piemērotību. Tādēļ ir vajadzīga stingra uzraudzība, lai nodrošinātu atbilstību Konvencijai. Komiteja ierosina izveidot pastāvīgu uzraudzības mehānismu vai procesu, kura uzdevums būtu nodrošināt to, lai visi valsts sektora un valsts sektoram nepiederošie pakalpojumu sniedzēji ievērotu Konvenciju.

E. Īstenošanas uzraudzība – nepieciešamība analizēt un vērtēt ietekmi uz bērniem

45. Lai nodrošinātu to, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem pirmkārt tiktu ņemtas vērā bērnu intereses (3. panta 1. punkts) un ka visi Konvencijas noteikumi tiek ievēroti likumdošanā un politikas izstrādē un izpildē visos valsts pārvaldes līmeņos, ir nepieciešams pastāvīgs process, kurā tiek analizēta paredzamā ietekme uz bērniem (novērtējot ietekmi, kas var būt jebkādiem ierosinātiem tiesību aktiem, politikai vai budžeta līdzekļu piešķiršanai gadījumos, kad šādi pasākumi var ietekmēt bērnus un viņu tiesību īstenošanu) un tiek vērtēta ietekme uz bērniem (novērtējot lēmumu īstenošanas faktisko ietekmi). Šis process ir jāiestrādā visos valsts pārvaldes līmeņos un pēc iespējas agrāk – attīstības politikā.

¹³ Bērnu tiesību komiteja, Ziņojums par tās trīsdesmit pirmo sesiju, 2002. gada septembris–oktobris, Vispārējo diskusiju diena par tematu „Privātais sektors kā pakalpojumu sniedzējs un tā loma bērnu tiesību īstenošanā”, 630.–653. punkts.

46. Pašuzraudzība un vērtēšana ir viens no valdību pienākumiem. Bet Komiteja uzskata, ka svarīga ir arī neatkarīga Konvencijas īstenošanas uzraudzība, ko veic, piemēram, parlamentārās komitejas, NVO, akadēmiskās iestādes, profesionālās asociācijas, jauniešu grupas un neatkarīgas cilvēktiesību institūcijas (sk. šī komentāra 65. punktu).

47. Komiteja atzinīgi vērtē to, ka dažas valstis ir pieņēmušas tiesību aktus, kas nosaka to, ka ir jā sagatavo oficiāli paziņojumi par ietekmes analīzi un ar tiem jāiepazīstina parlaments un/vai plašāka sabiedrība. Ikvienai valstij ir jāapsver, kādā veidā tā var nodrošināt atbilstību 3. panta 1. punktam, un tas jādara tādā veidā, kas veicinātu bērnu jautājumu uzskatāmu iekļaušanu politikas izstrādes procesos un to, ka tiek ņemtas vērā viņu tiesības.

F. Datu vākšana un rādītāju analīze un izstrāde

48. Vākt par bērniem pietiekamus un uzticamus datus, kas iedalīti tā, lai varētu konstatēt diskrimināciju un/vai atšķirības tiesību īstenošanā, ir svarīga Konvencijas īstenošanas sastāvdaļa. Komiteja atgādina dalībvalstīm, ka dati ir jā vāc par visu bērnības periodu – līdz 18 gadu vecumam. Turklāt datu vākšana ir jākoordinē visā teritorijā, kas ir attiecīgās valsts jurisdikcijā, nodrošinot, lai varētu izstrādāt visā valstī piemērojamus rādītājus. Valstīm ir jā sadarbojas ar atbilstošiem pētniecības institūtiem un ar kvalitatīvu, kā arī kvantitatīvu pētījumu palīdzību jācenšas gūt pilnīgu priekšstatu par progresu, kas panākts attiecībā uz Konvencijas īstenošanu. Norādījumos par periodisko ziņojumu sniegšanu tiek aicināts iesniegt sīki izstrādātu un pēc noteiktiem rādītājiem iedalītu statistikas un cita veida informāciju, kas aptver visas Konvencijas jomas. Ir svarīgi ne vien izveidot efektīvu datu vākšanas sistēmu, bet arī nodrošināt to, ka savāktie dati tiek izvērtēti un izmantoti Konvencijas īstenošanā sasniegtā progresa novērtēšanā, lai konstatētu iespējamās problēmas un lai sniegtu datus visiem procesiem, kas saistīti ar bērnu politikas izstrādi. Lai veiktu novērtēšanu, jāizstrādā rādītāji attiecībā uz visām Konvencijā garantētajām tiesībām.

49. Komiteja izsaka atzinību tām dalībvalstīm, kuras katru gadu publicē visaptverošus ziņojumus par bērnu tiesību stāvokli visās teritorijās, kuras ir to jurisdikcijā. Šādu ziņojumu publicēšana un plaša izplatīšana, un apspriešana, tostarp parlamentā, var veicināt plašākas sabiedrības iesaistīšanos Konvencijas īstenošanā. Lai šajā procesā iesaistītu bērnus un minoritāšu grupas, ir svarīgi nodrošināt tulkojumus un bērniem pielāgotu versiju izstrādi.

50. Komiteja uzsver, ka daudzos gadījumos tikai paši bērni var pateikt, vai viņu tiesības tiek pilnībā atzītas un īstenotas. Bērnu iztaujāšana un bērnu izmantošana par pētniekiem (nodrošinot atbilstošas garantijas) varētu būt svarīgs veids, kādā noskaidrot, piemēram, to, cik tiek ievērotas ģimenē, skolā un citur viņu pilsoniskās tiesības, tostarp 12. pantā minētās svarīgās tiesības, proti, tiesības tikt uzklautiem un tiesības uz to, ka viņu viedoklis tiek ņemts vērā.

G. Bērnu jautājumiem piešķirto budžeta līdzekļu uzskatāmība

51. Savos norādījumos par ziņojumu sniegšanu un izskatot dalībvalstu ziņojumus Komiteja ir pievērsusi daudz uzmanības to līdzekļu noteikšanai un analīzei, kuri bērnu jautājumiem paredzēti valstu un citos budžetos.¹⁴ Neviena valsts nespēj pateikt, vai tā īsteno bērnu ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības „atbilstoši maksimālajiem to rīcībā

¹⁴ Vispārējie norādījumi par formu un saturu periodiskajiem ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāsniedz saskaņā ar Konvencijas par bērnu tiesībām 44. panta 1. punkta b) apakšpunktu, *CRC/C/58*, 1996. gada 20. novembris, 20. punkts.

esošajiem resursiem”, kā tas paredzēts 4. pantā, ja vien tā nespēj noteikt to, kāda valsts vai cita budžeta daļa ir piešķirta sociālajam sektoram un kāda šim sektoram piešķirto līdzekļu daļa ir gan tieši, gan netieši piešķirta ar bērniem saistītajām vajadzībām. Dažas valstis apgalvo, ka to nacionālos budžetus šādā veidā analizēt nav iespējams. Taču citas to ir izdarījušas un publicē ikgadējus „bērnu budžetus”. Komitejai ir jāzina, kādi pasākumi tiek veikti visos valsts pārvaldes līmeņos, lai nodrošinātu to, ka ekonomiskajā un sociālajā plānošanā, kā arī lēmumu pieņemšanas procesā un budžeta lēmumos pirmkārt tiek ņemtas vērā bērnu intereses un ka bērni, tostarp jo īpaši kritiskās un neaizsargātās bērnu grupas, ir aizsargāti pret ekonomikas politikas vai finansiālo grūtību negatīvajām sekām.

52. Uzsverot to, ka ekonomikas politika nekad nav neitrāla, ja runa ir par tās sekām attiecībā uz bērnu tiesībām, Komiteja ir bijusi dziļi nobažījusies par bieži vien negatīvajām sekām, kādas attiecībā uz bērniem ir strukturālās pielāgošanās programmām un pārejai uz tirgus ekonomiku. Konvencijas 4. pantā paredzētie īstenošanas pienākumi un citi Konvencijas noteikumi prasa stingri uzraudzīt šādu pārmaiņu un politikas izmaiņu sekas, lai aizsargātu bērnu ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības.

H. Izglītošana un kapacitātes stiprināšana

53. Komiteja uzsver valstu pienākumu izstrādāt izglītošanas un kapacitātes stiprināšanas pasākumus, kas būtu paredzēti visiem tiem, kuri ir iesaistīti Konvencijas īstenošanas procesā – valsts pārvaldes iestāžu ierēdņiem, parlamentu deputātiem un tiesu iestāžu locekļiem –, un visiem tiem, kas strādā ar bērniem un nodarbojas ar viņu jautājumiem; tie ir, piemēram, kopienas un reliģiskie vadītāji, skolotāji, sociālie darbinieki un citi profesionāļi, tostarp tie, kas ar bērniem strādā aizturēšanas iestādēs un centros, policija un bruņotie spēki, tostarp miera uzturēšanas spēki, kā arī tie, kas strādā plašsaziņas līdzekļos, un daudzi citi. Izglītošanai jābūt sistemātiskai un pastāvīgai – sākotnējai izglītošanai un atkārtotai izglītošanai. Izglītošanas mērķis ir uzsvērt bērna kā cilvēktiesību subjekta statusu, pilnveidot zināšanas par Konvenciju un tās izpratni, kā arī veicināt visu tās noteikumu aktīvu ievērošanu. Komiteja vēlas, lai Konvencija būtu iekļauta profesionālo mācību programmās, rīcības kodeksos un visu līmeņu izglītības programmās. Protams, jāveicina arī tas, lai pašiem bērniem būtu zināšanas un izpratne par cilvēktiesībām, šim nolūkam izmantojot skolas mācību programmas un citus veidus (sk. arī šī komentāra 69. punktu un Komitejas Vispārējo komentāru Nr. 1 (2001) par izglītības mērķiem).

54. Komitejas norādījumos par periodisko ziņojumu sniegšanu ir minēti daudzi izglītošanas aspekti, tostarp speciālistu izglītošana, kuriem ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu to, ka visi bērni var īstenot savas tiesības. Konvencijas preambulā un daudzos tās pantos ir uzsvērtā ģimenes nozīme. Ir īpaši svarīgi, lai bērnu tiesību ievērošanas veicināšana tiktu iekļauta izglītošanā par vecāku lomu un vecāku pienākumiem.

55. Ir periodiski jānovērtē izglītošanas efektivitāte, pārbaudot ne vien to, kādas ir zināšanas par Konvenciju un tās noteikumiem, bet arī to, cik tā ir veicinājusi tādas attieksmes un prakses attīstību, kas aktīvi veicina to, lai bērni varētu īstenot savas tiesības.

I. Sadarbība ar pilsonisko sabiedrību

56. Konvencijas īstenošana ir dalībvalstu pienākums, bet šajā procesā ir jāiesaista visi sabiedrības sektori, tostarp arī paši bērni. Komiteja atzīst, ka pienākumi ievērot bērnu tiesības un nodrošināt to īstenošanu praksē attiecas ne tikai uz valsti un valsts kontrolētiem dienestiem un iestādēm, bet arī uz bērniem, ģimenēm, paplašinātām ģimenēm, citiem pieaugušajiem un

ar valsti nesaistītiem dienestiem un organizācijām. Komiteja, piemēram, piekrīt tam, kas attiecībā uz visaugstākajiem sasniedzamajiem veselības standartiem teikts Ekonomikas, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 14 (2000) 42. punktā: „Lai gan Pakta Līgumslēdzējas puses ir tikai valstis un galīgā atbildība par tā īstenošanu gulstas uz tām, visiem sabiedrības locekļiem – indivīdiem, tostarp veselības aizsardzības jomā strādājošajiem, ģimenēm, vietējām kopienām, starpvaldību organizācijām un nevalstiskajām organizācijām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kā arī privātajam uzņēmējdarbības sektoram – ir pienākumi attiecībā uz to, kā tiek īstenotas tiesības uz veselību. Tāpēc Līgumslēdzējām valstīm ir jānodrošina vide, kas atvieglo šo pienākumu veikšanu.”

57. Kā jau uzsvērts (sk. šī komentāra 12. punktu), Konvencijas 12. pantā prasīts pienācīgi ņemt vērā bērnu uzskatus visos jautājumos, kas uz viņiem attiecas, un nav šaubu, kas tas ietver arī „viņu” Konvencijas īstenošanu.

58. Valstij ir visplašākajā nozīmē cieši jāsadarbojas ar NVO, vienlaikus ievērojot to autonomiju; šādas NVO, piemēram, var būt cilvēktiesību NVO, bērnu un jauniešu vadītas organizācijas un jauniešu grupas, bērnu un ģimenes grupas, konfesiju grupas, akadēmiskās iestādes un profesionālās apvienības. Nevalstiskajām organizācijām bija izšķiroša nozīme Konvencijas izstrādē, un ir svarīgi, lai tās iesaistītos arī tās īstenošanas procesā.

59. Komiteja atzinīgi vērtē tādu NVO koalīciju un alianšu izveidi, kuru darbība ir vērsta uz bērnu cilvēktiesību veicināšanu, aizsardzību un uzraudzību, un aicina valdības sniegt šīm organizācijām atbalstu, kas nav saistīts ar konkrētu norādījumu sniegšanu, un veidot ar tām gan oficiālas, gan neoficiālas pozitīvas attiecības. NVO iesaistīšanās Konvencijā paredzētajā ziņojumu sniegšanas procesā, atbilstot 45. panta a) punktā sniegtajai „kompetento struktūru” definīcijai, ir daudzos gadījumos sniegusi reālu stimulu gan Konvencijas īstenošanas, gan ziņojumu sniegšanas procesam. Nevalstiskajām organizācijām, kas veido Konvencijas par bērnu tiesībām grupu, ir ļoti pozitīva, spēcīga un efektīva ietekme uz ziņojumu sniegšanas procesu un citiem Komitejas darba aspektiem. Komiteja savos norādījumos par ziņojumu sniegšanu uzsver, ka ziņojuma gatavošanas procesam „ir jāveicina un jāatvieglo sabiedrības līdzdalība un sabiedrības kontrole pār valdības politiku”.¹⁵ Konvencijas īstenošanā vērtīgi partneri var būt plašsaziņas līdzekļi (sk. arī 70. punktu).

J. Starptautiskā sadarbība

60. Konvencijas 4. pantā ir uzsvērts, ka Konvencijas īstenošana ir uzdevums, kas jāveic, visām pasaules valstīm sadarbojoties. Šajā un citos Konvencijas pantos ir uzsvērtā nepieciešamība īstenot starptautisko sadarbību.¹⁶ Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtos (55. un 56. pants) ir noteikti starptautiskās ekonomiskās un sociālās sadarbības vispārējie mērķi, un dalībvalstis saskaņā ar Statūtiem uzņemas saistības „veikt kopīgus un atsevišķus pasākumus sadarbībā ar Organizāciju”, lai šos mērķus īstenotu. Apvienoto Nāciju Organizācijas Tūkstošgades deklarācijā un citās starptautiskās sanāksmēs, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblējas ārkārtas sesijā par bērnu jautājumiem, dalībvalstis cita starpā uzņemas saistības arī īstenot starptautisko sadarbību, lai izskaust nabadzību.

¹⁵ *Ibid.*, 3. punkts.

¹⁶ Šādi Konvencijas panti tieši attiecas uz starptautisko sadarbību: 7. panta 2. punkts, 11. panta 2. punkts, 17. panta b) apakšpunkts, 21. panta e) apakšpunkts, 22. panta 2) apakšpunkts, 23. panta 4. punkts, 24. panta 4. punkts, 27. panta 4. punkts, 28. panta 3. punkts, 34. un 35. pants.

61. Komiteja iesaka dalībvalstīm Konvenciju izmantot par pamatu starptautiskajai palīdzībai attīstības jomā, kas tieši vai netieši attiecas uz bērniem, un nodrošināt, lai līdzekļu devēju programmu pamatā būtu tiesību ievērošanas princips. Komiteja aicina valstis īstenot starptautiskā līmenī noteiktos mērķus, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas mērķi – starptautiskajai palīdzībai attīstības jomā veltīt 0,7 % no iekšzemes kopprodukta. Šis mērķis kopā ar citiem mērķiem vairākkārt tika minēts Monterejas konsensā, ko pieņēma 2002. gada Starptautiskajā Konferencē par attīstības finansēšanas jautājumiem.¹⁷ Komiteja aicina valstis, kas saņem starptautisko palīdzību un atbalstu, būtisku šīs palīdzības daļu atvēlēt tieši bērnu vajadzībām. Komiteja vēlas, lai dalībvalstis varētu katru gadu noteikt to starptautiskās palīdzības summu un daļu, kas paredzēta bērnu tiesību īstenošanai.

62. Komiteja atbalsta iniciatīvas 20/20 mērķus, kas paredz ilgtspējīgā veidā nodrošināt vispārēju pieeju augstas kvalitātes sociālajiem pakalpojumiem, nosakot, ka tā ir jaunattīstības valstu un līdzekļu devēju valstu kopīga atbildība. Komiteja norāda, ka starptautiskajās sanāksmes, kas rīkotas, lai izvērtētu panākto progresu, ir secināts, ka daudzām valstīm radīsies grūtības attiecībā uz ekonomisko un sociālo pamattiesību īstenošanu, ja vien netiks piešķirti papildu līdzekļi un netiks palielināta resursu sadalīšanas efektivitāte. Komiteja vērš uzmanību uz pūlēm, kas saskaņā ar Nabadzības mazināšanas stratēģijas dokumentu (*Poverty Reduction Strategy Paper – PRSP*) tiek veltītas, lai samazinātu nabadzību valstīs, kurām ir vislielākie parādi, un aicina šos centienus turpināt. *PRSP*, kura ir galvenā valstu stratēģija tūkstošgades attīstības mērķu īstenošanai, ir liela uzmanība jāpievērš tieši bērnu tiesībām. Komiteja aicina valdības, līdzekļu devējus un pilsonisko sabiedrību nodrošināt to, lai *PRSP* un nozaru attīstības stratēģiju izstrādē bērniem būtu augstākā prioritāte. Gan *PRSP*, gan nozaru attīstības stratēģiju pamatā ir jābūt bērnu tiesību principiem, atspoguļojot vispusīgu pieeju, kurā galvenā uzmanība tiek veltīta bērniem un kurā bērni tiek atzīti par tiesību subjektiem, un iekļaujot tos attīstības mērķus un uzdevumus, kuri attiecas uz bērniem.

63. Komiteja aicina valstis atkarībā no vajadzības nodrošināt un izmantot tehnisko palīdzību saistībā ar Konvencijas īstenošanas procesu. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu fonds (UNICEF), Augstā cilvēktiesību komisāra birojs (*OHCHR*) un citas Apvienoto Nāciju Organizācijas un ar ANO saistītas aģentūras var sniegt tehnisko palīdzību attiecībā uz daudziem Konvencijas īstenošanas aspektiem. Dalībvalstis tiek aicinātas savos ziņojumos, kas jāsniedz saskaņā ar Konvenciju, norādīt to, vai tās ir ieinteresētas saņemt tehnisko palīdzību.

64. Veicinot starptautisko sadarbību un tehniskās palīdzības sniegšanu, Apvienoto Nāciju Organizācijas un ar ANO saistītajām aģentūrām par pamatu ir jāņem Konvencija un visās savās darbībās jāiekļauj bērnu tiesību aspekts. Atbilstoši savai ietekmei tām ir jācenšas nodrošināt starptautiskās sadarbības virzību uz to, lai valstīm palīdzētu pildīt saistības, kuras tās uzņēmušas saskaņā ar Konvenciju. Arī Pasaules Bankas grupai, Starptautiskajam Monetārajam fondam un Pasaules Tirdzniecības organizācijai būtu jānodrošina, lai to darbībās attiecībā uz starptautisko sadarbību un ekonomisko attīstību galvenā uzmanība tiktu veltīta bērnu interesēm un lai tiktu veicināta Konvencijas pilnīga īstenošana.

K. Neatkarīgas cilvēktiesību institūcijas

65. Savā Vispārējā komentārā Nr. 2 (2002) „Neatkarīgu valsts cilvēktiesību institūciju loma attiecībā uz bērnu tiesību aizsardzību un veicināšanu” Komiteja norāda – „tā uzskata, ka šādu struktūru izveide ir daļa no saistībām, kuras dalībvalstis uzņēmušas, ratificējot

¹⁷ Starptautiskajā Konferencē par attīstības finansēšanas jautājumiem sniegtais ziņojums, Montereja, Meksika, 2002. gada 18.–22. marts (*A/Conf.198/11*).

Konvenciju, lai nodrošinātu tās īstenošanu un bērnu tiesību vispārējās īstenošanas panākšanu”. Neatkarīgas cilvēktiesību institūcijas ir papildinošs aspekts, kas nepieciešams efektīvām valsts pārvaldes struktūrām, kuras nodarbojas ar bērnu jautājumiem; svarīgākais aspekts ir neatkarība: „Valstu cilvēktiesību institūciju uzdevums ir neatkarīgi uzraudzīt to, kā valsts ievēro Konvenciju un kāds progress panākts tās īstenošanā, un darīt visu, kas ir tās spēkos, lai nodrošinātu bērnu tiesību pilnīgu ievērošanu. Lai gan tas nozīmē, ka attiecīgajai institūcijai var būt nepieciešams izstrādāt projektus, kas paredzēti bērnu tiesību veicināšanai un aizsardzībai, tas nedrīkst izraisīt to, ka valdība savus uzraudzības pienākumus deleģē attiecīgajai valsts institūcijai. Ir svarīgi, lai institūcijai būtu salīdzinoši liela rīcības brīvība attiecībā uz savas darba kārtības un veicamo pasākumu noteikšanu.”¹⁸ Vispārējā komentārā Nr. 2 ir sniegti sīki izstrādāti norādījumi par to, kā izveidot neatkarīgas cilvēktiesību institūcijas bērnu tiesību jomā, un par šādu institūciju darbību.

42. pants: Pieaugušo un bērnu informēšana par Konvenciju

„Dalībvalstis apņemas, izmantojot pienācīgus un efektīvus līdzekļus, plaši informēt par konvencijas principiem un noteikumiem tiklab pieaugušos, kā arī bērnus.”

66. Individīdiem ir jāzina savas tiesības. Tradicionāli lielākajā daļā sabiedrību, ja ne visās, bērni nav tikuši uzskatīti par tiesību subjektiem. Tāpēc 42. pants kļūst īpaši svarīgs. Ja pieaugušie, kas ir ap bērniem, viņu vecāki un citi ģimenes locekļi, skolotāji un personas, kuras atbildīgas par viņu aprūpi, nezina Konvencijas nozīmi un jo īpaši Konvencijā noteikto, ka bērniem kā tiesību subjektiem ir līdztiesīgs statuss, tad nevar cerēt, ka Konvencijā izklāstītās tiesības tiks īstenotas attiecībā uz lielu skaitu bērnu.

67. Komiteja ierosina, ka dalībvalstīm būtu jāizstrādā visaptveroša stratēģija, lai izplatītu informāciju par Konvenciju visā sabiedrībā. Informācija jāsniedz arī par tām struktūrām – gan valsts, gan neatkarīgām –, kas ir iesaistītas Konvencijas īstenošanā un uzraudzībā, un par to, kā ar šīm struktūrām sazināties. Viszemākajā līmenī Konvencijas tekstam jābūt plaši pieejamam visās valodās (šajā sakarībā Komiteja atzinīgi vērtē to, ka *OHCHR* apkopo Konvencijas oficiālos un neoficiālos tulkojumus). Jābūt stratēģijai attiecībā uz Konvencijas izplatīšanu to personu vidū, kuras neprot lasīt. *UNICEF* un daudzu valstu *NVO* ir izstrādājušas dažāda vecuma bērniem pielāgotas Konvencijas versijas, ko Komiteja vērtē ļoti atzinīgi un atbalsta; arī šīm versijām ir jāsniedz bērniem informācija par to, kur rodama palīdzība un padoms.

68. Bērniem ir jāgūst zināšanas par savām tiesībām, un Komiteja īpaši uzsver to, ka izglītošana par Konvenciju un cilvēktiesībām vispār ir jāiekļauj skolu mācību programmās visos līmeņos. Komitejas Vispārējais komentārs Nr. 1 (2001) „Izglītības mērķi” (29. pants 1. punkts) jālasa, ņemot vērā iepriekš sacīto. Konvencijas 29. panta 1. punkts nosaka to, ka vienam no bērnu izglītošanas mērķiem jābūt „ieaudzināt cieņu pret cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām ...”. Minētajā vispārējā komentārā ir uzsvērts: „Izglītošanai par cilvēktiesībām ir jāsniedz informācija par cilvēktiesību līgumu saturu. Taču bērniem par cilvēktiesībām ir jāmacās, arī redzot to, kā cilvēktiesību normas tiek īstenotas dzīvē gan mājās, gan skolā, gan sabiedrībā. Izglītošanai par cilvēktiesībām ir jābūt visaptverošam procesam visa mūža garumā, un tam jāsakas ar pārdomām par cilvēktiesību vērtībām ikdienas dzīvē un bērnu gūtajā pieredzē.”¹⁹

¹⁸ *HRI/GEN/1/Rev.6*, 25. punkts, 295. lpp.

¹⁹ *Ibid.*, 15. punkts, 286. lpp.

69. Līdzīgā veidā izglītošana par Konvenciju ir jāietver arī visu to personu sākotnējā un turpmākajā profesionālajā apmācībā, kuras strādā ar bērniem un nodarbojas ar viņu jautājumiem (sk. šī komentāra 53. punktu). Komiteja atgādina dalībvalstīm par ieteikumiem, ko tā sniedza pēc tās vispārējiem īstenošanas pasākumiem veiktās sanāksmes, kura tika rīkota, lai atzīmētu Konvencijas pieņemšanas desmito gadadienu, un kurā tā atgādināja, ka „informācijas izplatīšana un informētības palielināšana par bērnu tiesībām visefektīvākā ir tad, kad tā tiek veikta kā sociālo pārmaiņu, mijiedarbības un dialoga process, nevis kā priekšlasījumu sniegšana. Informētības palielināšanā ir jāiesaista visi sabiedrības sektori, tostarp bērni un jaunieši. Bērniem, tostarp pusaudžiem, ir tiesības piedalīties informētības palielināšanā par viņu tiesībām, cik vien to atļauj ar viņu brieduma līmeni saistītās iespējas”.²⁰

„Komiteja aicina nodrošināt to, lai visi centieni attiecībā uz apmācību par bērnu tiesībām būtu praktiski un sistemātiski un lai tie būtu iekļauti vispārējā profesionālajā apmācībā, tādējādi palielinot to efektivitāti un ilgtspējību. Pamatā apmācībai par cilvēktiesību jautājumiem ir jābūt līdzdalības metodēm, un tai ir jānodrošina, lai profesionālajiem darbiniekiem būtu prasmes un iemaņas, kas viņiem ļautu ar bērniem un jauniešiem strādāt tā, ka tiek ievērotas bērnu un jauniešu tiesības, cieņa un pašcieņa.”²¹

70. Plašsaziņas līdzekļiem var būt izšķiroša nozīme attiecībā uz Konvencijas un ar to saistīto zināšanu un tās izpratnes izplatīšanu, un Komiteja aicina tos brīvprātīgi iesaistīties šajā procesā; šo iesaistīšanos var veicināt arī valdības un NVO.²²

44. panta 6. punkts: Saskaņā ar Konvenciju sniegto ziņojumu plašas pieejamības nodrošināšana

„... Dalībvalstis nodrošina savu ziņojumu plašu atklātumu [pieejamību] savās valstīs.”

71. Lai Konvencijā paredzētajai ziņojumu sniegšanai būtu svarīga nozīme tās īstenošanā valsts līmenī, par to ir jāzina pieaugušajiem un bērniem visā attiecīgajā valstī. Ziņojumu sniegšanas process nodrošina unikālu starptautiskās pārskatatbildības formu attiecībā uz to, kā valstis izturas pret bērniem un viņu tiesībām. Taču tad, ja ziņojumi netiek izplatīti un konstruktīvi apspriesti valsts līmenī, šim procesam diez vai būs būtiska ietekme uz bērnu dzīvi.

72. Konvencijā nepārprotami noteikts, ka valstīm savi ziņojumi ir jā dara plaši pieejami sabiedrībai; tas jā dara tad, kad tos iesniedz Komitejai. Ziņojumi ir jā dara patiesi pieejami, piemēram, tos pārtulkojot visās valodās, pārveidojot veidā, kas ir piemērots bērniem un personām ar invaliditāti utt. Tīmeklis ir viens no viediem, kas var ievērojami palīdzēt attiecībā uz ziņojumu izplatīšanu, un ir ļoti ieteicams, lai valdības un parlamenti šādus ziņojumus ievietotu savās tīmekļa vietnēs.

73. Komiteja aicina valstis visus citus dokumentus attiecībā uz ziņojumiem, ko tās sniegušas saskaņā ar Konvenciju, padarīt plaši pieejamus, lai veicinātu konstruktīvas debates un lai sniegtu informāciju tiem, kas nodarbojas ar Konvencijas īstenošanu visos līmeņos. Piemēram, Komitejas noslēguma secinājumi būtu jā dara zināmi sabiedrībai, tostarp bērniem,

²⁰ Sk. *CRC/C/90*, 291. punkta k) apakšpunkts.

²¹ *Ibid.*, 291. punkta l) apakšpunkts.

²² Komiteja 1996. gadā rīkoja vispārēju diskusiju dienu par tematu „Bērns un plašsaziņas līdzekļi”, pieņemot sīki izstrādātus ieteikumus (sk. *CRC/C/57*, 242. un turpmākie punkti).

un par tiem būtu jāveic padziļinātas debātes parlamentā. Neatkarīgām cilvēktiesību institūcijām un NVO var būt izšķiroša nozīme, palīdzot nodrošināt plašas debātes. Apkopojošī pārskati par Komitejas veikto valdības pārstāvju iztaujāšanu var palīdzēt izprast attiecīgo procesu un Komitejas prasības, un arī tie ir jādara pieejami un ir jāapspriež.

I pielikums

CITU SVARĪGĀKO STARPTAUTISKO CILVĒKTIESĪBU DOKUMENTU RATIFIKĀCIJA

Kā norādīts šā vispārējā komentāra 17. punktā, Komiteja, izskatot vispārējos īstenošanas pasākumus un ņemot vērā cilvēktiesību nedalāmības un savstarpējās atkarības principu, konsekventi aicina dalībvalstis, ja tās to vēl nav izdarījušas, ratificēt abus Konvencijas par bērnu tiesībām fakultatīvos protokolus (par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos un par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju) un sešus pārējos svarīgākos starptautiskos cilvēktiesību dokumentus. Dialogā ar dalībvalstīm Komiteja bieži vien tās aicina apsvērt citu atbilstošu starptautisko dokumentu ratificēšanu. Šeit ir iekļauts saraksts, kurā minēti daži no šiem dokumentiem. Komiteja šo sarakstu laiku pa laikam atjauninās.

- Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām fakultatīvais protokols;
- Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām otrais fakultatīvais protokols attiecībā uz nāvessoda atcelšanu;
- Konvencijas par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu fakultatīvais protokols;
- Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem fakultatīvais protokols;
- Konvencija pret diskrimināciju izglītībā;
- SDO 29. Konvencija par piespiedu darbu, 1930. gads;
- SDO 105. Konvencija par piespiedu darba izskaušanu, 1957. gads;
- SDO 138. Konvencija par minimālo darbā pieņemšanas vecumu, 1973. gads;
- SDO 182. Konvencija par bērnu darba ļaunākajām formām, 1999. gads;
- SDO 183. Konvencija par maternitātes aizsardzību, 2000. gads;
- 1951. gada Konvencija par bēgļu statusu, kas grozīta ar 1967. gada Protokolu par bēgļu statusu;
- Konvencija par cīņu ar cilvēktirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses (1949. gads);
- Konvencija par verdzību (1926. gads);
- Protokols, ar ko groza Konvenciju par verdzību (1953. gads);
- Papildu konvencija par verdzības, vergu tirdzniecības un verdzībai līdzīgu institūtu un prakses izskaušanu (1956. gads);

-
- Apvienoto Nāciju Organizācijas 2000. gada Konvencijai pret transnacionālo organizēto noziedzību pievienotais papildprotokols par cilvēku, jo īpaši sieviešu un bērnu, tirdzniecības novēršanu un izskaušanu un sodīšanu par to;
 - Ženēvas Konvencija par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā;
 - Papildprotokols 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijām, kas attiecas uz starptautisko bruņoto konfliktu upuru aizsardzību (I protokols);
 - Papildprotokols 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijām, kas attiecas uz starptautisko bruņoto konfliktu upuru aizsardzību (II protokols);
 - Konvencija par kājnieku mīnu lietošanas, uzglabāšanas, ražošanas un nodošanas aizliegumu un to iznīcināšanu;
 - Starptautiskās Krimināltiesas statūti;
 - Hāgas Konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos;
 - Hāgas Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem;
 - 1996. gada Hāgas Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem.
